

เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ.2538

: ทศนะเชิงวิพากษ์ภายใต้หลักการ ความจริง และความคิด

Prohibiting monks and novices involved in politics, 1995

: Critical perspective under the principles of truth and thought

พระปลัดระพิน พุทธิสาโร

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

E-mail raphind@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความ เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ.2538 ตามทศนะเชิงวิพากษ์ภายใต้หลักการ ความจริง และความคิด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการเมืองในบริบทของพระพุทธศาสนาไทย ใช้การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า ข้อมูลยืนยันว่าการห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวทางการเมืองเกิดขึ้นครั้งแรก เมื่อ พ.ศ.2517 และอีกครั้งใน พ.ศ.2538 โดยมีผลคาดหวังเป็นการควบคุมพระสงฆ์ต่อประเด็นและการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ในข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาไม่ได้มีข้อห้ามหรือกฎ มีเพียงวินัยห้ามเข้ากองทัพ หรือหลักปหาลาปเตส 4 ที่จะใช้เป็นเกณฑ์ในการวินิจฉัยต่อประเด็นดังกล่าว ในส่วนของประวัติศาสตร์กับการเมืองนับแต่อดีต ได้แก่ พระฝาง มหาตมาสมเด็จพะพนรัตน์ ครูบาศรีวิชัย พระพิมลธรรม สันตโศภิต พุทธทาส กิตติวุฑฒโน พระมหาอภิชาติ ปณณจนโท พุทธอิสระ ล้วนมีแนวคิดและพฤติกรรมที่เนื่องด้วยการเมืองทั้งสิ้น ดังนั้น การห้าม จึงเป็นการย้อนแย้งกับหลักการและข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์ และสิทธิขั้นพื้นฐานในการแสดงออกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

คำสำคัญ: พระพุทธศาสนากับการเมือง, พระสงฆ์กับการเมือง, ทศนะเชิงวิพากษ์

Abstract

The article on "The prohibition of monks and novices involving politics in 1995: critical perspectives under the principle of truth and mind" aims to study the role of monks and politics in the context of Thai Buddhism. Documentary study from relevant documents and research were used for the study. Results showed that the study confirmed that the prohibition of monks being involved in politics first occurred in 1974 and again in 1994, with the expected effect of controlling monks on issues and political participation. However, in the facts that appear in the concept of Buddhism, there is no prohibition or rule in any way only discipline, do not enter the army, or the four principal appeals to authority that will be used as a basis for diagnosis of related issues. In terms of history and politics from the past such as Phra Fang Mahada, Somdet Phra Ponnarat, Kruba Srivijaya, Phra Phimoldhama, Santi Asoke, Buddhadasa, Kittiwutho, Phramaha Aphichat Punnawanno, and Buddha Issara, has all the concepts and circumstances that are due to politics. Therefore, the prohibiting is a

counterpoint to the historical principles and facts including the basic right to perform following the constitution of the Kingdom of Thailand.

Keywords: Buddhism and Political, Buddhist Monks and Political, Critical perspective

บทนำ

จากการที่นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ได้จัดกิจกรรมเสริมการเรียนรู้อันเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน โดยนิสิตคิด ออกแบบงาน ทำ ดำเนินการเอง มีอาจารย์ผู้สอนหรืออาจารย์ประจำหลักสูตรเป็นผู้ให้คำแนะนำ ได้มีการจัดงานสัมมนา เพื่อประโยชน์เป็นประสบการณ์ และการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ พร้อมมีการประชุมสรุปตั้งประเด็นสัมมนาเรื่อง **“มุมมองพระพุทธศาสนาสำหรับนักการเมืองรุ่นใหม่”** โดยทั้งหมดสนใจวิทยากรที่อยากฟังและเชิญมาเป็นวิทยากรหลายท่าน ประเด็น **“ศาสนาและการเมือง”** อาทิ พล.ต.อ. เสรีพิศุทธิ์ เตมียาเวศ คุณช่อ (พรณิการ์ วาณิช) คุณปิยบุตร แสงกนกกุล คุณเอ๋ (ปารีณา ไกรคุปต์) พระสุริยวิวัฒน์ (โซว) เจ้าคุณประสาร (พระเมธีธรรมจารย์) ชวน หลีกภัย หรือแม้กระทั่งสัพยอกกว่า เป็นนายก ประยุทธ์ จันทร์โอชา แต่นิสิตส่วนใหญ่ได้ขอสรุปผ่านการโหวตร่วมกันเป็น คุณธนาธร จิรุงเรือง หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ คุณพรชัย วัชรสินธุ์ นักการเมืองรุ่นใหม่ ในนามอดีตผู้สมัครจากพรรคประชาธิปัตย์ และสงฆ์นักคิด นักเคลื่อนไหวทางสังคม พระมหาไพโรวัลย์ วรณโณ ป.ธ.9 จากวัดสร้อยทอง กทม. ด้วยประเด็นความเป็น **“คนรุ่นใหม่”** ความคาดหวังต่อคนรุ่นใหม่ว่าคิดอย่างไรต่อพระพุทธศาสนาหรือพระพุทธศาสนาจะเป็นฐานคิดความเชื่อต่อประชาคมการเมืองได้อย่างไร? การประสานจึงเริ่มขึ้นโดยนิสิต ทั้งทาง Line Facebook โทรศัพท์ การประสานจากบุคคลที่อยู่ในพรรคการเมืองนั้น ๆ โดยตรง บทสรุปได้วิทยากร 2 ท่านแน่นอน ส่วนการประสานวิทยากรอีกท่าน คุณธนาธร จิรุงเรืองกิจด้วยเงื่อนไขข้อจำกัด จึงไม่ได้อย่างที่นิสิตคาดหวัง บทสรุปจึงเหลือวิทยากรเพียง 2 ท่าน ส่วนประเด็นการพูดคุยยังเป็นเรื่องเดิม แม้ก่อนหน้าจะมีการ **“เสนอแนะ”** จากผู้บริหารมหาวิทยาลัย และการท้วงติงจากผู้ส่วนเกี่ยวข้องบ้าง แต่ในทัศนะผู้เขียนถือว่า **“มหาวิทยาลัย”** ควรมี **“เสรีภาพ”** บนฐานของการเรียนรู้ตามหลักวิชาการที่ **“ตรงไปตรงมา”** (สัจจะ) และเป็น **“ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้”** ต่อสังคมส่วนรวม (ปรหิตประโยชน์) และเปิดมุมมองวิสัยทัศน์ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน (ปัญญาทัศน์) งานสัมมนาจึงเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2562 วิทยากร พระมหาไพโรวัลย์ วรณโณ และคุณพรชัย (ไอติม) วัชรสินธุ์ มี รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม เป็นผู้ดำเนินรายการ โดยสาระก็เป็นการนำเสนอทางความคิดที่มองสะท้อนจากมุมมองทางศาสนาในฐานะที่ทั้งสองท่านเป็นคนรุ่นใหม่ ที่สะท้อนคิดออกมาภายใต้ **“ความคิด-ความเห็น-ความจริง-และความคาดหวัง”** ภายใต้วัฒนธรรมทางการเมืองที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ในยุคของการปฏิรูป การเสวนาก็จบลงไปด้วยดีในส่วนการเสวนาทางวิชาการ และคาดหวังว่านิสิตผู้จัดงานจะได้ประสบการณ์และการเรียนรู้จากปฏิบัติจริง ภายใต้แนวคิด **“เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง/ปรีชา/ปฏิบัติ/ปฏิเวธ-Learning by Doing”** ทั้งหมดจบลงด้วยประเด็นของการเรียนรู้เป็นประสบการณ์ต่อนิสิต **“คิดได้-ทำเป็น”** ซึ่งผู้เขียนก็คิดว่าจบ แต่ผ่านไปเพียงวันเดียว มีหนังสือลงวันที่ 31 กรกฎาคม 2562 ส่งถึงผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย ภายใต้เงื่อนไขให้ทำหนังสือชี้แจงในประเด็นการจัดสัมมนา ภายใต้เงื่อนไข **“เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ.2538”** (ที่พัฒนามาจาก เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ.2517) เป็นการสะท้อนคิดว่า **“การจัดสัมมนา”** นั้น เป็นเรื่องการเมือง ซึ่งงานก็บอกอย่างนั้นและผู้จัดเป็นพระสงฆ์ จึงไม่ควร **“ยุ่งเกี่ยว”** เป็นทำนองท้วงติง และปราม หรืออาจตีความไปถึงคุกคาม ช่มชู้ต่อสิทธิเสรีภาพทางวิชาการในพื้นที่ของมหาวิทยาลัย ก็ไม่ผิดเสียทีเดียว ดังนั้นในบทความนี้จึงประสงค์ทวน

สอบกับหลักการ แท้จริง หลักปฏิบัติ ที่มีอยู่ในพระพุทธศาสนาครั้งพุทธกาล ว่าในความเป็นจริงเป็นอย่างไร ส่งผ่านต่อเป็นเหตุการณ์ร่วมสมัยในประวัติศาสตร์ไทยกับพัฒนาการของรัฐกับพระพุทธศาสนานับแต่อดีต เพื่อเป็นการทวนสอบ ถามกลับต่อ คำสั่งมหาเถรสมาคม “เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ.2538” ที่ถูกทำให้เป็นเครื่องมือของรัฐ หรือกลไกทางการบริหาร ว่าควรเป็นไปอย่างไร และมีกรณีศึกษา เทียบเคียงอย่างไรในประเด็นนี้

โครงการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง
“มุมมองพระพุทธศาสนาสำหรับนักการเมืองรุ่นใหม่”
หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
 ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วันอังคารที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๒
 เวลา ๑๒.๓๐ น. เป็นต้นไป
 ณ ห้อง B508-B509 อาคารเรียนรวม ไซบี ชั้น ๕ คณะสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพประกอบ 1 แผ่นประชาสัมพันธ์การจัดโครงการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “มุมมองพระพุทธศาสนาสำหรับนักการเมืองรุ่นใหม่” แม้มันที่สุดจะไม่ได้วิพากษ์เป็นคุณธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ (ภาพหลักสูตรบัณฑิตศึกษา : 30 กรกฎาคม 2562)

แนวคิดพระสงฆ์กับการเมือง

เมื่อดูบริบทของคำสอนในพระพุทธศาสนา หลักปฏิบัติว่าด้วยความเหมาะสม ก็คงไม่มีชุดความคิดหรือหลักการใดที่จะยืนยันได้ว่า “พระสงฆ์” กับการเมือง “ไม่ยุ่งเกี่ยวกัน” หรือหลักฐานในทางประวัติศาสตร์สมัยหลังก็คงไม่ได้มีข้อคิด คำสั่งโดยตรง ดั่งนั้นจริง ๆ แล้ว พระสงฆ์กับการเมืองแยกขาดกันหรือ ? หากทวนสอบแนวคิดทางของ สมภาร พรหมทา (2552) ที่เสนอว่า “...พระสงฆ์ได้นำตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับสังคมมากขึ้นตามลำดับ ดูแล้วแทบจะไม่มีพระสงฆ์ในประเทศใดในโลกที่ตัดขาดตนเองจากสังคม พระทิเบต พระพม่า พระเขมร พระลาว พระไทย พระศรีลังกา ล้วนมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกันกับสังคมทั้งสิ้น และบางครั้งในการเกี่ยวข้องนั้น พระก็ต้องเลือกข้าง และทำสิ่งที่ขัดกับอุดมคติแรกเริ่มของความเป็นสมณะในสมัยพุทธกาล...” (สมภาร พรหมทา, 2552 :1-2) หรือในงานของพระสุธีวีรบัณฑิต (2561) ก็สะท้อนว่าความจริงพระสงฆ์กับการเมืองเป็นปัจจัยเกื้อหนุนกันระหว่างรัฐและอำนาจความเชื่อทางศาสนา ดั่งนั้นจึงแทบจะแยกกันไม่ได้ว่า ศาสนากับการเมืองอยู่หรือแยกกัน แปลว่าทั้งสองกลุ่มมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยฝ่ายนำ (รัฐ/การเมือง) ก็หวังการยอมรับ หรือสนับสนุนในเชิงมวลชน ที่เป็นมวลชนในพระสงฆ์และศาสนา ในทางกลับกันในฝ่ายศาสนาก็มีแนวคิดในเรื่องการพึ่งพิง ต้องการการอุปถัมภ์ หรือการสนับสนุนจากฝ่ายศาสนาด้วยเช่นกัน ดังแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2562) ที่เสนอว่า “...ปัจจุบัน เราได้เห็นพระภิกษุไทยมีบทบาททาง “การเมือง” อย่างชัดเจนตลอดมา ทั้งโดยการกระทำและไม่กระทำ และน่าสนใจที่จะตั้งข้อสังเกตว่า พระชั้นผู้ใหญ่จะอยู่ฝ่าย “บ้านเมือง” เสมอ เช่น ก่อนจะมีการสลายการชุมนุมของคนเสื้อแดงใน พ.ศ. 2553 องค์กรคณะสงฆ์ก็ตามพระชั้นผู้ใหญ่ก็ตาม ไม่ได้ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ชีวิตและความปลอดภัยให้แก่ผู้ชุมนุมประท้วงรัฐบาลเลย การไม่กระทำก็เป็น “การเมือง” อย่างหนึ่ง...” หรือทัศนะของผู้เขียนท่านเดียวกันนี้ได้เสนอต่อไปว่า “....การปฏิรูป

การปกครองคณะสงฆ์ในสมัย ร.5 ทำให้ข้อห้ามไม่ให้ภิกษุยุ่งเกี่ยวกับการเมืองชัดเจนขึ้น อย่างน้อยก็ในทางปฏิบัติ ถ้าข้อห้ามนี้ไม่เคยมีมาก่อนหรือมีอย่างไม่ชัด และนี่คือเหตุที่ทำให้ผมเดาต่อว่า ทั้งภิกษุและฆราวาสซึ่งมีส่วนในการครองคณะสงฆ์ระหว่างที่ญี่ปุ่นยึดครองไทยในสงครามมหาเอเซียบูรพา ไม่เห็นด้วยกับการผลักดันของศาสตราจารย์ซูโซะ เบียวโตะ ที่ต้องการเปลี่ยนคณะสงฆ์ไทยให้เข้าไปหนุนรัฐในการเข้าสงครามร่วมกับญี่ปุ่นตามสนธิสัญญาที่เป็นพันธมิตรกัน...” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2562) ซึ่งแนวคิดของนิธิ เอียวศรีวงศ์ สอดคล้องกับผลการศึกษาของพระไพศาล วิสาโล (2545) ต่อประเด็นของการปฏิรูปกิจการคณะสงฆ์ในช่วง สมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 การควบรวมภายใต้แนวคิด “กรุงเทพฯ” (Centralization) ทำให้เกิดการปราม ห้าม และควบคุม โดยฝ่ายนำของรัฐและศาสนาต่างเป็นพลเมืองกลุ่มเดียวกันในการทำหน้าที่ต่อการควบรวมความเป็นรัฐในช่วงดังกล่าวด้วย ดังนั้นแนวคิดที่เกิดขึ้นในรัฐ พระสงฆ์กับการเมืองจึงเป็นปฏิสัมพันธ์ภายใต้กลุ่มผลประโยชน์ร่วม ทั้งในส่วนขององค์กรปกครองของรัฐ และองค์กรปกครองทางศาสนา ซึ่งจะได้นำเสนอเทียบเคียงกับหลักการครั้งพุทธกาลกับข้อเท็จจริงในการปฏิบัติในบริบทของประวัติศาสตร์ในการนำเสนอลำดับถัดไป

ที่ พศ ๐๐๐๖/๑๐๕๖๒

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ
ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล
จังหวัดนครปฐม ๗๓๑๗๐

๓๑ กรกฎาคม ๒๕๖๒

เรื่อง โครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “มุมมองพระพุทธศาสนาสำหรับนักการเมืองรุ่นใหม่”

นมัสการ

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาเอกสาร จำนวน ๓ แผ่น

ด้วย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้รับทราบข่าวเกี่ยวกับการจัดโครงการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “มุมมองพระพุทธศาสนาสำหรับนักการเมืองรุ่นใหม่” หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในวันอังคารที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ เวลา ๑๒.๓๐ น. ณ ห้อง B ๕๐๘ - B ๕๐๙ อาคารเรียนรวม โชนบี ชั้น ๕ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รายละเอียดปรากฏตามสำเนาเอกสารที่แนบถวายมาพร้อมนี้

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขอนมัสการว่า กรณีดังกล่าวอาจเข้าข่ายฝ่าฝืนละเมิดคำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่อง ห้ามพระภิกษุสามเณรเกี่ยวข้องกับการเมือง พ.ศ. ๒๕๓๘ จึงขอถวายเรื่องแต่พระคุณท่านเพื่อพิจารณาและโปรดเมตตา แจ้งผลการดำเนินการให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบ จะเป็นพระคุณยิ่ง

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอนมัสการด้วยความเคารพอย่างสูง

รองผู้อำนวยการ ปฏิบัติราชการแทน
ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม
โทร./โทรสาร ๐ ๒๔๔๑ ๗๙๔๒

Scanned with
CamScanner

“มีบุญ ไม่สุจริต มีความคิด จิตอาสา น้อมนำหลักพอเพียง พร้อมเคียงข้างในหลักธรรม”

ภาพประกอบ 2 หนังสือแจ้งถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสัมมนาในประเด็น “มุมมองพระพุทธศาสนาสำหรับนักการเมืองรุ่นใหม่” ให้ชี้แจงผลการปฏิบัติงาน (ภาพ ออนไลน์, 8 สิงหาคม 2562)

พระพุทธศาสนากับท่าทีทางการเมืองในครั้งพุทธกาล

พระพุทธศาสนากับการเมืองไม่ปรากฏข้อห้าม หรือหลักการโดยตรง แต่พบข้อห้ามในวินัยบัญญัติห้ามพระไปดุกองทัพ ดังปรากฏหลักฐานว่า “ภิกษุใดไปดุกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ สิกขาบทนี้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แก่ภิกษุทั้งหลายอย่างนี้” (วิ.มหา. (ไทย) 2/312/452) แต่ก็ไม่ได้แปลว่าห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวทางการเมือง ในแบบบริบทปัจจุบัน ดังมีข้อความว่า

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงยกกองทัพ ออกรบ พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ก็ออกไปเพื่อชม กองทัพที่กำลังเคลื่อนขบวนออกรบ พระเจ้าปเสนทิโกศลได้ทอดพระเนตรเห็นพวกภิกษุ ฉัพพัคคีย์กำลังเดินมาแต่ไกล ครั้นทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรับสั่งให้นิมิต์มา แล้วตรัสถาม ดังนี้ว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย พวกท่านมาทำไมกัน”

พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ถวายพระพรว่า “พวกอาตมาต้องการจะมาเยี่ยมมหาบพิตร”

พระเจ้าปเสนทิโกศลรับสั่งว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลาย ไม่มีประโยชน์ใดเลยที่ท่านมา เยี่ยมโยมผู้เฒ่าในการรบ พวกท่านควรไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคมิใช่หรือ”

พวกพลรบตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกพระสมณะเชื้อสายศากย บุตร จึงมาดูกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบแล้ว ไม่ใช่เป็นลาภของพวกเรา พวกเราได้ไม่ดี ที่พวกเรา มาอยู่ในกองทัพก็เพราะการครองชีพ เพราะต้องเลี้ยงดูบุตรภรรยา” (วิ.มหา. (ไทย) 2/311/452)

เมื่อมีหลักการที่พอสืบค้นได้ปรากฏประมาณนี้ ก็เจาะจงไปดูรายละเอียดที่เป็นเหตุการณ์ วิธีการ ปฏิบัติที่เกิดขึ้นในครั้งพุทธกาล ดังกรณีพระพุทธเจ้ากับภารกิจเข้าไปไกลเกลี่ยประยุรญาติในสงครามแย่งน้ำ ที่มีฉากหลังเป็นเรื่องของกรณียชาตพันธุ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2543 : ขุททกนิกายคถาธรรมบท เล่มที่ 1 ภาคที่ 2 ตอนที่ 3 หน้า 363) พระพุทธเจ้ากับบทบาทในการเข้าไปห้ามทัพของวิฑูทกะ ในสงครามฆ่าล้าง เผ่าพันธุศากยวงศ์ (ขุ.สุ. (บาลี) 25/47/ 25;ขุ.สุ. (ไทย) 25/47/41 ; ขุ.อป.(ไทย)32/87/577,พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส,2557) หรือการที่พระพุทธเจ้าเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหา ภายในครอบครัวระหว่างพระเจ้าปเสนทิโกศล วาสกชัตติยา และวิฑูทกะ ภายใต้แนวคิด “เลือดพ่อสำคัญกว่าเลือดแม่” จนกระทั่งความโกรธ หาย ให้อภัยเป็นอภัยทาน (พระปลัดระพิน พุทธิสารโร,2554) เพราะเหตุการณ์นั้น ถ้าไม่ได้รับการแก้ไขอาจ สัมพันธ์ไปถึงสงครามกับกบิลพัสดุ์ก่อนหน้าพระเจ้าวิฑูทกะก็เป็นได้ เมื่อไปดูพุทธกิจของพระพุทธเจ้าจะพบว่า บางกรณีเข้าไปเกี่ยวข้อง และ “บางกรณี” ก็ไม่ได้แทรกแซง ดังบริบทความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับนักการเมืองและประชาชนคำถามคือในบางบริบทที่นักการเมืองเผชิญหน้ากับสงครามและความรุนแรง” พระองค์เลือกที่จะทรงนิ่งเงียบเซนกรณีที่พระเจ้าอชาตศัตรูส่งกองกำลังไปโจมตีและยึดเมืองเวสาลี (อง.สตุตทก. (ไทย) 23/22/33; อง.สตุตทก. (บาลี) 23/22/15; อง.สตุตทก.อ. 3/22/170) หรือแม้กระทั่งเหตุการณ์ตอนที่พระเจ้าอชาตศัตรูรัฐประหารยึดอำนาจ และใช้ความรุนแรงทำร้ายพระเจ้าพิมพิสารซึ่งเป็นพระบิดาและเป็นพระ สหายของพระพุทธเจ้า พระองค์กลับเลือกที่จะไม่เข้าไปแทรกแซงต่อเหตุการณ์ประเด็นทางการเมืองภายใน ของรัฐในขณะนั้น รวมไปถึงเหตุการณ์ตอนที่พระเจ้าปเสนทิโกศลทำศึกสงครามกับพระเจ้าอชาตศัตรู ซึ่ง พระพุทธเจ้าทราบเรื่องทั้งหมด และพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้เข้าไปแทรกแซงหรือห้ามปรามในสงครามของทั้งสอง แคว้นแต่อย่างใด ผลคือพระเจ้าปเสนทิโกศลแพ้ในสงครามนั้น และกลับไปนอนฝันร้ายหลอนต่อความพ่ายแพ้ นั้นตลอด จึงเป็นที่มาของพุทธพจน์ที่ว่า “ผู้ชนะย่อมก่อเวรผู้แพ้ย่อมนอนเป็นทุกข์” (ส.ส. (ไทย) 15/125/146-148; ส.ส. 15/126/148-149; ส.ส.อ. 1/124-125/146-147; ส.ส.ฎี. 1/125-126/198 ; พระ มหาหรรษา ธมฺมหาโส,2557 : 29-54) จากข้อมูลที่ปรากฏสะท้อนให้เห็นว่าจริยาวัตรของพระพุทธเจ้ากับ ประเด็นของการเมืองการปกครอง รัฐ อำนาจมีหลักฐานปรากฏชัดว่าพระพุทธเจ้ายุ่งเกี่ยวหรือไม่ยุ่งเกี่ยวต่อ ประเด็นการเมืองในครั้งพุทธกาล

กรณีพระสงฆ์กับการเมืองหากพิจารณาเทียบเคียงโดยใช้เกณฑ์ในเรื่องของการบัญญัติวินัย ที่มี หลักการที่เรียกว่าจตุรมาปเทศถา ว่าด้วยมหาปเทศ 4 (วิ.ม.(ไทย)5/304-305/139) เป็นเกณฑ์เทียบเคียง

แนวคิดในเรื่องของข้อห้าม หรือไม่ห้าม หรือเกณฑ์ในการวินิจฉัย ร่วมกับเกณฑ์ร่วมสมัย เพื่อประโยชน์ในการยกเว้นเจตนารมณ์ในครั้งพุทธกาลมีท่าทีหรือทัศนคติอย่างไรต่อประเด็นการเมือง

จตุมหาทะเลศกธา	เทียบเคียง/วินิจฉัย/การเมือง
1.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ชัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย	ทำไม่ได้/ไม่อนุญาต - ไม่เคยบัญญัติ (ห้าม) แต่สงเคราะห์เข้ากับเรื่องที่ผิด ไม่ถูกต้อง สิ่งนั้นจัดเป็นเรื่องที่ไม่ควรทำ หรือไม่พึงทำ
2.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ควร ชัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย.	ทำได้/อนุญาต - ไม่เคยบัญญัติ (ห้าม) แต่สงเคราะห์เข้ากับเรื่องที่ถูก เหมาะสม สิ่งนั้นจัดเป็นเรื่องที่ทำได้ (เกณฑ์ทางสังคม)
3.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ชัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย	ทำไม่ได้/ไม่อนุญาต -ถึงจะบัญญัติห้าม แต่เวลาเปลี่ยนสิ่งที่บัญญัติห้ามนั้นไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้อง ให้อนุโลมว่าไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้อง ไม่พึงทำ
4.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ควร ชัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย	ทำได้/อนุญาต -ถึงจะไม่บัญญัติห้าม แต่สมัยกาลเห็นว่าเหมาะสม เหมาะสม ทำได้ อนุโลมทำได้ เหมาะควร กระทำได้

ตาราง 1 หลักมหาประเทศ 4 เพื่อใช้เป็นเกณฑ์วินิจฉัยในประเด็นทางพระธรรมวินัย แต่อาจนำมาพิจารณาเทียบเคียงต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทยได้ (วิ.ม.(ไทย)5/304-305/139)

สมัยกาลเปลี่ยน เหตุผลแนวคิดทางสังคมเปลี่ยน วิธีการวินิจฉัยให้ใช้เกณฑ์ทางสังคม หรือกฎหมายบ้านเมือง เป็นฐานในการประเมินวิเคราะห์ร่วมน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติ ทั้งจะสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “อนุชานามิ ภิกขเว ราชนํ อนุตตติตฺตํ เราอนุญาติให้คล้อยตามพระราชา” (วิ.มหา.(ไทย) 4/295/187) ซึ่งแนวคิดเป็นการอนุโลมต่อบ้านเมืองในกรณีของการวินิจฉัยต่อพระธรรมวินัย แต่เมื่อจะใช้เกณฑ์ในเรื่องของบ้านเมืองในแบบการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองจะทำได้ หรือไม่ได้ ให้เป็นไปตามเกณฑ์วินิจฉัยตามความเหมาะสม ไม่ได้ห้าม แต่ไม่เหมาะสม สังคมไม่ยอมรับ สิ่งนั้นจะควรได้หรือไม่ ? หรืออีกเกณฑ์หนึ่งถึงจะบัญญัติ แต่การบัญญัตินั้นเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมต่อประเด็นทางสังคม จะเป็นไปได้หรือไม่ว่า เรื่องนั้นเป็นเรื่องที่ไม่ควร เป็นต้น

แนวคิดและเหตุการณ์ที่ยกมาเป็นกรณีเพื่อเป็นเกณฑ์วินิจฉัยต่อบทบาท และท่าทีของพระพุทธศาสนาต่อการเมือง รัฐ กฎหมาย และสังคม คงไม่ได้ยกมาเพื่อบอกว่าทำได้หรือไม่ได้ แต่เมื่อถึงที่สุดหลักการว่าไว้อย่างไรก็ยึดตามหลักการในฐานะเป็นชาวพุทธ ต้องยึดเกณฑ์ตามพระธรรมวินัยเป็นเบื้องต้น จากนั้นจึงค่อยลดหล่อนกันไปตามลำดับเหมือนประเทศ ให้ยึดรัฐธรรมนูญ และศักดิ์ของกฎหมายแห่งรัฐ เป็นพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง เป็นต้น เป็นเกณฑ์ยึดถือเพื่อการปฏิบัติ ดังนั้นหลักการใด ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังต้องไม่ล้มล้างหรือหักล้างหลักการดั้งเดิมหรือเจตนารมณ์ดั้งเดิมในพระพุทธศาสนา จึงจะถือเป็นเรื่องถูกต้องเหมาะสมตามเกณฑ์วินิจฉัยในทางพระพุทธศาสนา

พระสงฆ์กับการเมืองในบริบททางประวัติศาสตร์ไทย

ประเทศไทยในทางนิตินัยพระพุทธศาสนาอาจไม่ได้มีการกำหนดให้เป็นศาสนาประจำชาติโดยตรง แต่ในทางพฤตินัย เท่ากับเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือ รัฐจึงกำหนดบทบาทสร้างกลไกเข้ามาควบคุมศาสนา และคณะสงฆ์ผ่านกฎหมาย รวมไปถึงการควบคุมผ่านระบบสมณศักดิ์ ชั้นยศ ผ่านระบบพลเมืองแห่งรัฐ ดังกรณีเกิดขึ้นในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรี รัตนโกสินทร์ การออกกฎโดยองค์อธิปัตย์ ที่ได้อำนาจตามหลัก “เทว

สิทธิ์” รวมไปถึงการล้อมปราบต่อหัวอำนาจที่เห็นต่างในแบบรัฐที่เกิดขึ้น ดังกรณีในสมัยอยุธยาเมื่อพระนารายณ์ (พ.ศ.2199-2231) ขึ้นมามีอำนาจรัฐ การล้อมปราบโดยรัฐต่อกลุ่มศาสนาที่แข็งขันและต่อต้านก็เกิดขึ้น

“...หลังจากที่พระนารายณ์ ขึ้นครองราชย์ การต่อต้านพระนารายณ์ของคณะสงฆ์ก็เกิดขึ้น เมื่อพระสงฆ์ที่เข้าร่วมการกบฏถูกพระนารายณ์ปราบปรามอย่างรุนแรง และยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น หลังจากพระสงฆ์ไทยถูกบังคับสีกเพื่อใช้แรงงานในการสร้างป้อมปราการ โดยที่พระสงฆ์ขามอญไม่ได้โดนบังคับสีกแต่อย่างใด...” (พลอย ธรรมาภิรานนท์ 2019, นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2561)

หรือข้อมูลอีกส่วนหนึ่งให้ข้อมูลว่า พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งสนับสนุน ออกพระเพทราชา (พ.ศ.2231-2248) ในการปฏิวัติยึดอำนาจพระนารายณ์ (พ.ศ.2199-2231) สถาปนาพระองค์เป็นกษัตริย์พระองค์ต่อมา ดังมีหลักฐานที่ว่า

“...ออกพระเพทราชาซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีกับคณะสงฆ์ ได้อาศัยพระสงฆ์เพื่อติดต่อและชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรัฐประหาร และประสบความสำเร็จในการปลุกระดมให้ประชาชนหันมาจับอาวุธเพื่อปกป้อง “กษัตริย์และแผ่นดิน” โดยความวุ่นวายที่ประชาชนก่อขึ้นนี้ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ออกพระเพทราชาก่อรัฐประหารได้สำเร็จ...” (พลอย ธรรมาภิรานนท์ 2018, นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2561)

การที่ชุมชนบางระจัน มีพระอาจารย์ธรรมโชติ พระภิกษุในพระพุทธศาสนา (ศิลปวัฒนธรรม, 2562) ผู้ที่เป็นขวัญกำลังใจกับกองกำลังป้องกันตนเองชุมชนบางระจัน ในช่วงสมัยอยุธยา ประมาณ พ.ศ. 2308 ในการต่อสู้กับทัพพม่า จะนับได้หรือไม่ว่าพระเป็นผู้ฝึกฝายและสนับสนุนการเมือง หรือการที่สมเด็จพระพนรัตน์ วัดป่าแก้ว ซึ่งได้เข้าไปถวายพระพร สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.2133-2148) ขอพระราชทานอภัยโทษแก่ข้าราชการที่ตามเสด็จไม่ทันในครั้งทำสงครามยุทธหัตถี (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), 2553) ล่วงมาถึงสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสิน (พ.ศ.2311-2325) กรณีการล้อมปราบก็กพระฝาง พระสังฆราชา ณ เมืองสวางคบุรี (เมืองฝาง) ระหว่าง พ.ศ.2310-2313 หรือใน พ.ศ. 2324 อันเป็นปีสุดท้ายของพระเจ้ากรุงธนบุรี สมเด็จพระสังฆราช (ศรี) ได้ถูกถอดจากตำแหน่งเนื่องจากถวายวิสัยชนาร่วมกับ พระพุฒาจารย์ วัดบางหัวน้อย (วัดอมรินทราราม) และพระพิมลธรรม วัดโพธาราม (วัดพระเชตุพนหรือวัดโพธิ์) เรื่องพระสงฆ์ปลุชนไม่ควรไหว้คฤหัสถ์ที่เป็นอริยบุคคล เนื่องจากคฤหัสถ์เป็นเพศต่ำ พระสงฆ์เป็นอุดมเพศที่สูง เพราะทรงผ้ากาสาวพัสตร์และพระจตุปาริสุธศีลอันประเสริฐ หรือล่วงมาสมัยรัชกาลที่ 1 เมื่อปราบดาภิเษกแล้ว ใน พ.ศ. 2325 ก็ทรงโปรดให้ถอดยศสมเด็จพระสังฆราช (ขึ้น) วัดหงส์รัตนาราม ลงเป็น พระธรรมธีรราชมหารุณี ทั้งนี้ทรงมีพระปรารภว่า **“มีความรู้มาก เสียตายแต่ว่ามีสันดานสอพลอ”** จากนั้นก็โปรดสถาปนาพระอาจารย์ศรี วัดระฆังโฆสิตาราม ขึ้นดำรงสมณฐานันดรศักดิ์ที่ “สมเด็จพระสังฆราช” (พ.ศ. 2325 - 2337) อีกคำรบหนึ่ง จากข้อความที่ยกมาศาสนากับการเมือง หรือจากรัฐจะไม่ยุ่งเกี่ยวกันก็คิดว่าไม่น่าจะใช่ ?

ในสมัยรัตนโกสินทร์ การที่รัฐออกกฎหมายตราสามดวง (พ.ศ.2347) เพื่อควบคุมพระสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 1 (พ.ศ.2325-2352) การตั้งกองสังฆการีเพื่อพิจารณาคดีความเกี่ยวกับพระสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 2 (พ.ศ.2352-2367) ล่วงมาจนกระทั่งการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ.2445) ทำให้มีองค์กรจัดตั้งที่เรียกว่ามหาเถรสมาคม ในสมัยรัชกาลที่ 5 (พ.ศ.2411-2453) การตั้งกรมสังฆการี กรมพระอาราม กองอธิกรณ์ มีหน้าที่ดูแลกิจการพระพุทธศาสนา อยู่ภายใต้กระทรวงธรรมการ ในสมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ.2453-2468) และพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในช่วงเวลาต่าง ๆ ผ่านการจัดตั้งกรมการศาสนา (พ.ศ. 2884)

สำนักงานพระพุทธศาสนา (3 ตุลาคม 2545) ที่นัยหนึ่งเป็นผู้ดูแล อีกนัยหนึ่งเป็นการบริหารจัดการในนามรัฐที่ส่งต่อไปยังกลุ่มองค์กรทางศาสนาพุทธในประเทศไทย ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนาจึงเป็นกลไกเครื่องมือของ “รัฐ” ที่จะพึงดำเนินการขับเคลื่อนต่อ “ศาสนา” สู่ “ประชารัฐ” อันเป็นกลไกขับเคลื่อนสังคมในองค์รวมซึ่งจะนับว่าศาสนาถูกควบคุมโดยกลไกแห่งรัฐและการเมืองก็ไม่ผิด อย่างนี้จะเรียกได้หรือไม่ว่าพระสงฆ์กับการเมือง (รัฐ) ไม่ควรเกี่ยวข้องกัน

ข้อมูลเหล่านี้ นักวิชาการด้านการเมืองที่ดี นักประวัติศาสตร์ศาสนาก็ดี ล้วนสะท้อนคิดออกมาเป็นเสียงเดียวกันว่าพระสงฆ์กับการเมืองเป็นเรื่องที่เนื่องและอิงอาศัยกัน การที่ฝ่ายศาสนามีคำสอนที่เนื่องด้วยรัฐ เช่นแนวคิดเรื่องธรรมราชา แนวคิดเรื่องทศพิธราชธรรม หลักธรรมเรื่องจักรวรรดิธรรม แนวคิดเหล่าอาภิวาทีในหลักการแต่มีการถูกนำมาตีความเพื่อสะท้อนหนุนให้เป็นประโยชน์ต่อชนชั้นปกครอง หรือรัฐ ความกตัญญูตอบแทนต่อผู้ปกครองรัฐ ต่อแผ่นดิน เพื่อให้ผู้ปกครองมีความชอบธรรมในการเป็นผู้ได้อำนาจ และใช้สิทธิ์ในการปกครอง ดังนั้นศาสนา รัฐ และผู้ปกครองรัฐ และพระสงฆ์ในทางประวัติศาสตร์ต่างอิงอาศัยค้ำยันซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก

ภาพประกอบ 3 เหตุการณ์การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “มุมมองพระพุทธศาสนาสำหรับนักการเมืองรุ่นใหม่”
หลักสูตรบัณฑิตศึกษา ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
(ภาพหลักสูตรบัณฑิตศึกษา : 30 กรกฎาคม 2562)

พัฒนาการทางการเมืองของพระสงฆ์กับการเมืองร่วมสมัย

เมื่อไปดูแนวคิดต่อสถานการณ์ร่วมสมัย จะพบว่าพระสงฆ์มีส่วนต่อการแสดงออกทางการเมืองในลักษณะของการแสดงออกทางความคิด แสดงออกผ่านการมีส่วนร่วมตั้งกรณีขึ้นเวทีแสดงความเป็นฝักฝ่ายทางการเมืองอย่างชัดเจนดังปรากฏในงานของ สมภาร พรหมทา (สมภาร พรหมทา, 2552 :1-2) ที่สะท้อนคิดถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องทางการเมืองพร้อมสะท้อนทัศนะที่ว่า “...ไม่มีพระสงฆ์ในประเทศใดในโลกที่ตัดขาดตนเองจากสังคม พระทิเบต พระพม่า พระเขมร พระลาว พระไทย พระศรีลังกา ล้วนมีประวัติศาสตร์เกี่ยวข้องกับสังคมทั้งสิ้น และบางครั้งในการเกี่ยวข้องนั้น พระก็ต้องเลือกข้าง...” (สมภาร พรหมทา, 2552 :1-2) หรือในงานพระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2557) แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า สะท้อนออกมาทั้งในเชิงหลักการ แนวคิดทางพระพุทธศาสนาและกรณีตัวอย่างแต่เมื่อจำเพาะลงไปก็พบว่า พระสงฆ์กับการเมืองต่างเกื้อหนุนกันดังปรากฏประโยคที่ว่า “พระพุทธศาสนากับการเมืองว่าที่ศึกษาผ่านแนวคิดของรัตนารักษ์ พงษ์พัฒนา (2547) ที่ว่า “รัฐบาลและผู้นำทางการเมืองในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา

พยายามอย่างยิ่งที่จะนำหลักการทางศาสนาสร้างความปลอดภัยทางการเมือง” หรือจากแนวคิดของ Eugene Ford (2017) ในหนังสือเรื่อง Buddhism and America's secret Strategy in Southeast Asia ชี้ให้เห็นว่า “...คณะสงฆ์ไทยถือว่าพระภิกษุไม่พึงยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่เพราะไม่มีนิยามที่ชัดเจนว่า “การเมือง” คืออะไร จึงทำให้ภิกษุไทยยุ่งเกี่ยวกับการเมือง...” และ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2562) ที่เขียนเรื่อง “พระสงฆ์กับการเมือง” ได้เสนอสำคัญต่อไปอีกว่า “...เพียงแต่เป็น “การเมือง” ที่รัฐ และคณะสงฆ์เครือข่าย เห็นชอบเท่านั้น...” หรือในงานสุรพศ ทวีศักดิ์ (2561) ในเรื่อง “รัฐกับศาสนา : ศีลธรรม อำนาจ และ อิสรภาพ” ก็สะท้อนคิดไว้ใกล้เคียงกันในความเกาะเกี่ยวระหว่างพระสงฆ์กับรัฐที่ไม่สามารถแยกขาดกันได้ เพียงแต่จะด้วยเงื่อนไขใด เมื่อจำเพาะไปที่แนวคิด สมภาร พรหมทา (2552 :1-2) คิดว่าพระสงฆ์มีชุดความเชื่อ ต่อการเมืองในแบบดี และไม่ดี เมื่อเชื่ออย่างใดก็จะแสดงออกอย่างนั้นภายใต้ “คนดี และสนับสนุนคนดี” สอดรับกับ พลศักดิ์ จิรไกรศิริ (2562 : 17-32) ในเรื่อง “ความเชื่อในพุทธธรรม สถานภาพในสถาบันสงฆ์ และ ความเชื่อทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย” และงานของสุรพศ ทวีศักดิ์ (2555) ในเรื่อง “ความคิดทางจริยธรรม กับการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน” ที่ได้สำรวจ และสะท้อนเหตุผลทางการเมือง ของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อแดง คือต้องการประชาธิปไตย และต่อต้านรัฐประหาร ส่วนเหตุผลทางจริยธรรม คือต้องการให้สังคมมีความยุติธรรม ไม่มีสองมาตรฐาน สำหรับเหตุผลทางการเมืองของพระสงฆ์ที่เลือกฝ่ายเสื้อ เหลือง คือ ต่อต้านรัฐบาลคอร์รัปชั่น ต้องการประชาธิปไตยที่สะอาดโปร่งใส เหตุผลทางจริยธรรม คือต้องการ ให้การเมืองมีจริยธรรมเป็นประชาธิปไตยที่มีธรรมาธิปไตย ส่วนเหตุผลของพระสงฆ์ที่เลือกเป็นกลางทางการเมือง คือการยืนยันหลักการทางพระธรรมวินัย หลักการประชาธิปไตย และแนวทางการเปลี่ยนผ่านสังคมสู่ ความเป็นประชาธิปไตยด้วยสันติวิธี

เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูลและแนวโน้ม จึงทำให้เกิดความเห็นประการหนึ่งของพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยหลักธรรม ที่เนื่องด้วยระบบคิดในเรื่องบุญญาธิการ เรื่องบุญคุณ ดังนั้นการแสดงออกของ พระสงฆ์จึงสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” ที่เอื้อให้ส่งต่อเป็นกลไกร่วมของระบบอุปถัมภ์ หรือการอุปถัมภ์ โดยกลุ่มทุน หรือกลุ่มนักการเมืองในพื้นที่การแสดงออกของพระสงฆ์จึงสัมพันธ์กันระหว่างผู้ให้ (ทายก) กับ ผู้รับ (ปฎิคาหก) ในพื้นที่นั้น ๆ ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยอีกจำนวนมาก ที่สะท้อนทัศนคติบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองในบริบทของ ประเทศไทย อาทิ “การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย : กรณีศึกษาพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหา บัว ญาณสัมปันโน) พ.ศ. 2544-2548” (เบญญา มังคะพลฤกษ์,2008) งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมือง ของพระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ). ศึกษาในห้วงวิกฤติทางการเมืองปี พ.ศ. 2548-2558” (ปุญญ นุช อธิภัทท์ภาคิน,2561) งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองของพระไพศาล วิสาโล. : ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2526-2558” (สุภัคชญา โลกิตสถาพร,2559) หรือในงานการศึกษาของวุฒินันท์ กันทะเตียน (2541) ที่ ศึกษาเรื่อง “พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน” รวมไปถึงการวิจัยเรื่อง การ สื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) : ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540-2560 (สุรพล สุ ยะพรหม,นันทนา นันทวโรภาส,2562 : 2501-2518) งานวิจัยเรื่อง “การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะ ภิกษุณีในประเทศไทย : ศึกษากรณีภิกษุณีธัมมันทนา” (อภิญาญา ฉัตรช่อฟ้า,นันทนา นันทวโรภาส,2562) งานวิจัยเรื่อง “ก่อนจะมาเป็น “ธัมมิกสังคมนิยมแบบเผด็จการ”: การเคลื่อนไหวทางความคิดของพุทธศาสนิก ษุ ในทศวรรษ 2490 - พ.ศ. 2509” (วิศรุต บวงสรวง,2557) ในบทความเรื่อง “วิศรุต บวงสรวง (2561) กิตติวุฒโฒภิกษุบนเส้นทางสู่ 6 ตุลาฯ” (วิศรุต บวงสรวง,2561) งานวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ของ ความเชื่อทางศาสนา กับโครงสร้างอำนาจการเมืองไทย กรณีศึกษา คำสอนของพระมหาจุฬิชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี)” (ธนากร พันธูระ,อังกูร หงส์คณาคุณุระ,2557 : 19-33) รวมทั้งในงานเรื่อง “รัฐกับศาสนา :

ศีลธรรม อำนาจ และอิสรภาพ ความขัดกันภายใต้ความเป็นอื่น ความรุนแรงจากรัฐผู้ศาสนา” (พระสุธีวีร บัณฑิตและคณะ,2561) ที่สะท้อนทัศนะว่า “...การที่ “พระพุทธอิสระ” ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง จนกลายเป็นคำถามจากปากฝั่งตรงข้ามต่อพระกับบทบาททางการเมืองเป็นสิ่งที่ทำได้หรือไม่ รวมไปถึงการที่มี พระสงฆ์กลุ่มหนึ่งออกไปเรียกร้องการเลือกตั้งให้พระมีส่วนร่วมต่อการเลือกตั้ง มีส่วนร่วมในการเมืองเรื่องสี่ เสื่อ...” (สุรพศ ทวีศักดิ์, 2554) จากข้อมูลที่ยกมาทุกคนเป็นนักบวช หรือศึกษากลุ่มคนที่อยู่ในศาสนา ก็ แปลว่าไม่มีบริบทใด ที่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และในกลไกทางการเมืองแปลว่าการ ยุ่งเกี่ยว หรือมีส่วนร่วมทางการเมืองมันมีมิติของมันในการที่จะแสดงออก ถ้าดูตามงานวิจัยการมีส่วนร่วมอาจ ทำได้โดย (1) การแสดงทัศนะความเห็น (2) การชี้แนะสอนสั่งแนะให้ปฏิบัติ (3) การแสดงออกในเชิงการมี ส่วนรวมเรียกร้องต่อสถานการณ์ทางการเมือง (4) การเรียกร้องในประเด็นทางการเมือง เช่นการเลือกตั้ง เป็นต้น ดังนั้น “มหาเถรสมาคม” ควรยกเลิกระเบียบนี้ด้วยเหตุผลคือเป็นกฎและกติกาก็ไม่ได้สร้างสรรค์ ปิดกั้น และเป็นระบบที่มีไว้กดทับและปิดกั้นเสรีภาพของมนุษย์อย่างนั้นหรือไม่ ? หรือจะเรียกว่า “หยุดตัดจรีต-ปาก ว่าตาขยิบ” และยอมรับพัฒนาการที่เปลี่ยนผ่านอย่างนั้นได้หรือไม่ ? ทั้งหมดเป็นเพียงคำถามและแสดงท่าที จุดยืนแบบนี้ ไม่มีคำตอบ เพราะถ้า “กฎ” ที่มหาเถรสมาคมออกแล้ว มันถูกนำมาให้เป็นเพียงเครื่องมือของ ฝ่ายนำรัฐ หรือกุมอำนาจอยู่เท่านั้น เหมือนกรณีของนรินทร์กริ่ง ที่นัยหนึ่งเป็นนักการเมือง อีกนัยหนึ่งเป็นนัก เคลื่อนไหวทางศาสนา โดยนำบุตรสาวบวชเป็นสามเณรี ผลจากเหตุการณ์นั้นทำให้เกิด คำสั่งห้ามบวชภิกษุณี ใน พ.ศ.2471 การล้อมปราบ จับสึกสามเณรี ตัดคุกเท่ากับล้อมปราบนรินทร์ ในฐานะนักการเมืองโดยใช้ เหตุการณ์ทางศาสนาเป็นเครื่องมืออย่างนั้นหรือไม่ ? เหมือนกรณีของกลุ่มการเมือง รัฐฝ่ายนำ ทำให้ พระสังฆราชต้องมีลิขิต ห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง และกลายเป็นเครื่องมือในการป้องปราม กำราบ และข่มขู่คุกคามผู้เห็นต่างในทางการเมือง ซึ่งเป็นผลประโยชน์อันชอบธรรมที่ประชาชนจะเข้าถึงอย่างนั้น หรือไม่ ? ทั้งไว้ให้คิดเป็นคำถามในเชิงสังคม การเมือง และศาสนาต่อสิทธิของพระต่อการแสดงออกทาง การเมือง ไม่มีคำตอบ

ภาพประกอบ 4 พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอดีต ในฐานะมีส่วนร่วมทางความคิด ชี้นำ และ เป็นผู้นำในการเข้าร่วมชุมนุมทางการเมือง (ภาพ : ออนไลน์, 8 สิงหาคม 2562)

หลักฐานว่าพระสงฆ์ฝ่ายต่อต้านจะถูกกำกับ หรือกำจัดโดยรัฐหรือการเมือง

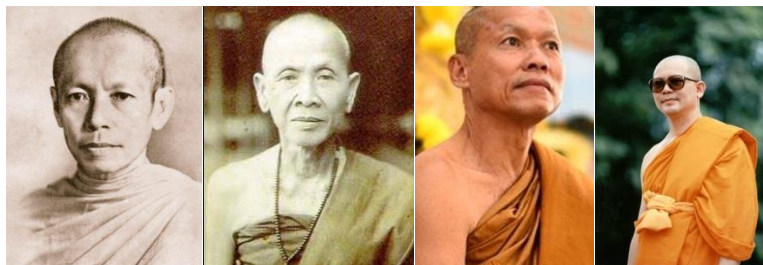
เหตุการณ์ร่วมสมัยจะพบว่าพระสงฆ์สนับสนุนการเมือง และการเมืองก็มีพฤติกรรมในการล้อมปราบ จับ และขจัดคู่แข่ง หรือผู้แข็งขันทางการเมืองในนามศูนย์กลางแห่งอำนาจรัฐนับแต่อดีต จนถึงสมัยปัจจุบัน ดังกรณีเจ้าพระฝาง (พ.ศ.2311-ธนบุรี) มหาดา (พ.ศ.2322-อยุธยา) ครุบาศรีวิชัย (ระหว่าง พ.ศ.2451-2479) พระพิมลธรรม(อาจ อาสภะ/พ.ศ.2505-2524) สันตือโสภ (พ.ศ.2532-2541) พระมหากษัตริย์ ปุณณจนโท (พ.ศ.2560) วัดพระธรรมกาย (พ.ศ.2560) หรือกรณีการจับพระสีก “พรหมสิทธิ์-พรหมติลก-พรหมเมธี-พุทธอิสระ” แล้วขังคุก (พ.ศ.2560) โดยยังไม่มีกรไต่สวนตามขั้นตอนของกฎหมายหรือมีก็เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขของการเลือกปฏิบัติ และยังมีบทสรุปต่อการวินิจฉัยทางกฎหมายในยุค คสช.(คณะรักษาความสงบแห่งชาติ/พ.ศ.2557-2562) ภาพสะท้อนเหล่านี้คือข้อเท็จจริงในทางประวัติศาสตร์ ทั้งการสะท้อนความสัมพันธ์ทางการเมืองกับรัฐ และพระศาสนาเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ได้ อาจแยกกันในเชิงการบริหารจัดการได้ แต่ความเป็นผู้มี “ประโยชน์” ร่วมระหว่างผู้ถูกอุปถัมภ์กับผู้ให้การอุปถัมภ์ต่างมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนกัน อีกนัยหนึ่งรัฐก็ตระหนักกลัวต่อความเป็นศาสนาและพลังมวลชนในทางศาสนา และจะกลายเป็นการทำทลายอำนาจรัฐ ดังกรณีครุบาศรีวิชัย (พ.ศ.2421-2482) ที่มีจริยวัตรที่ถูกทำให้เชื่อว่า “ต่อต้านรัฐ” เช่น ปฏิบัติตามวินัย 10 พรราชบวชพระได้ แต่ผิดพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ร.ศ.121 (พ.ศ.2445) ฉบับใหม่ที่ทำให้มีมหาเถรสมาคมเป็นครั้งแรกในการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งอุปถัมภ์ต้องได้รับการแต่งตั้งจากส่วนกลางก่อน จนถูกจับ กักบริเวณ มาปรับทัศนคติที่กรุงเทพฯ อย่างน้อย 3 ช่วงใหญ่ ๆ (ระยะแรก พ.ศ. 2451-2453/ระยะที่สอง พ.ศ. 2462-2463/ระยะที่สาม พ.ศ. 2478-2479) รวมเวลากว่า 7 ปี (ในรอบ เกือบ 30 ปี ระหว่าง พ.ศ.2451-2479) ภาพสะท้อนการควบรวบ กดทับ คุกคาม ในบริบทการเมืองต่อคณะสงฆ์ฝ่ายเหนือ ปรากฏในงานของชาญคดี อารวรรณ์ (2555) ในเรื่อง *สัญลักษณ์ในหน้าบันวิหารและอุโบสถสมัยครุบาศรีวิชัย : การเมืองวัฒนธรรมในสังคมล้านนา พ.ศ. 2463 – 2477* ที่มีผลการศึกษว่า

“...การนำสัญลักษณ์แบบแผนงานศิลปะรัตนโกสินทร์เข้ามาใช้ในงานศิลปกรรมของครุบาศรีวิชัย สะท้อนโลกทัศน์ความเป็นกรุงเทพมหานครที่มีอิทธิพลต่องานช่างท้องถิ่น เห็นได้จากรูปพระนารายณ์ทรงครุฑและรูปครุฑ ซึ่งสะท้อนอำนาจใหม่ของสถาบันกษัตริย์ที่เข้ามาแทนที่อำนาจของเจ้าเมืองท้องถิ่นผ่านระบบราชการ ตลอดจนรูปพระมหาพิชัยมงกุฎและช่างไอยราพต ซึ่งสะท้อนการปฏิรูปคณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมภายใต้การบริหารจัดการของธรรมยุติกนิกาย...”

หรือกรณีวัดพระธรรมกายกับ ม. 44 ที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.2560 ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการถูกล้อมปราบโดยรัฐ หรือกรณีเนื่องต่อไปถึงพระที่เป็นกรรมการมหาเถรสมาคม “พรหมสิทธิ์-พรหมติลก-พรหมเมธี-พุทธอิสระ” ที่มีฉากความเป็นผู้สนับสนุนฝ่ายการเมืองถูกล้อมปราบและจับสึก ในช่วงคาบเกี่ยวกัน หรือเชื่อมถึงครุบาโพนสะเม็ก ในลาว (สมเกียรติ บังเพลิง,2561) : 131) ที่มีส่วนสำคัญต่อการบูรณะพระธาตุพนม ก็ถูกเบียดเบียนโดยรัฐ ในทางการเมืองด้วยเช่นกัน ดังนั้นการที่จะปฏิเสธว่าศาสนากับการเมือง หรือพระสงฆ์ไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับเมืองนับดูเป็นความตื่นเงินของฝ่ายรัฐ ในการใช้อำนาจในการกำกับหรือล้อมปราบ ทั้งที่ในความเป็นจริง มันเป็นไม่ได้ที่จะไม่ยุ่งเกี่ยวของแหวะ แต่ในมิติไหน ? การ “ห้าม” อาจทำได้ในเชิงอำนาจ แต่เท่ากับเป็นการ “กดทับ” ปัญหาในเรื่องความเท่าเทียม ความเสมอภาค และสิทธิความเป็นพลเมืองแห่งรัฐ ที่จะพึงได้รับ หรือสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครองหมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย (มาตรา 25-49) หรือรวมไปถึงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยกับเสรีภาพทางวิชาการ หากนำเจตนารมณ์ทางพระพุทธศาสนาและบทบาทของพระพุทธเจ้ากับการแสดงออกทางการเมือง ผ่านการตัดผมในวันออกบวช (การตัดผมเป็นเรื่องเลวร้ายในวรรณะสูง) การแต่งกายด้วยผ้า 3 ผืน ผ้าบังสุกุล ผ้าห่อศพ และสถาปนา

“สมณะวงศ์” มีความหมายเป็นการส่งเสริม “สิทธิเสรีภาพและความเข้าเทียมกันของมนุษย์” ปฏิเสธวาระประวัติศาสตร์ชั้นในสังคมอินเดียแบบเดิม เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมกันของมนุษย์ สงฆ์สาวกในชั้นหลังอย่างเรา ๆ กับยุคสมัยของการเปลี่ยนผ่านเช่นปัจจุบัน จึงควรพูดเรื่อง “สิทธิ” อันไม่ควรถูกละเมิดด้วยอำนาจแห่งรัฐ เพื่อปกป้องความเท่าเทียมกันในองค์รวมทั้งพระ คน ประชาชน ภายในรัฐ รวมทั้งการเมืองด้วยหรือไม่ ? ตามพระจริยาวัตรที่พระพุทธเจ้าเคยปฏิบัติ ดังนั้นการที่รัฐมากำกับพระสงฆ์ผ่านองค์กรปกครองที่ตัวเองตั้งขึ้นด้วยเงื่อนไขของกฎหมาย ระเบียบ คำสั่ง แล้วใช้มากำกับ ก้ารบบ ปราบและข่มขู่ ไปจนถึงคุกคามถือว่าเป็นความ “ต่ำตม” และต้นเขินต่อการแสดงออกนี้ด้วยหรือไม่ ?

การที่มหาเถรสมาคม โดยอดีตสมเด็จพระสังฆราชเคยออกกฎ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2517 และครั้งต่อมาเมื่อ พ.ศ.2538 ว่าพระภิกษุห้ามยุ่งเกี่ยวกับการเมือง เฉพาะประเด็นยุ่งเกี่ยว หากพิจารณาในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ไม่มียุคใด สมัยใด ที่พระไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง จะแปลความได้ใหม่ว่า มหาเถรสมาคม “ตัดจรีต” ภายใต้การการสมประโยชน์กับรัฐ ที่เอื้อประโยชน์ให้ตัวเอง ด้วยการ “กดหัว” ผู้ที่อยู่ภายใต้ปกครองห้ามหือ โดยตัวเองได้ประโยชน์เป็น “สมณศักดิ์-ราชาคณะ” และงบประมาณแผ่นดิน หรือเศษเงินประจำตำแหน่งจากรัฐ ทำที่สยบยอม จนกระทั่งกลายเป็นหมอบคลานต่อระบบ จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในนามคณะสงฆ์ไทย ถ้าเราเชื่อว่าหลักฐานในคัมภีร์พระไตรปิฎก หรือชั้นหลังเป็นข้อเท็จจริง ก็แปลว่าพระพุทธเจ้าห้ามพระเจ้าทัฬหีทูละ ในการยกทัพไปทำสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์ (พระระพิน พุทธิสาร, 2554) การห้ามประยูรญาติในสงครามแย่งน้ำ เป็นการไม่ยุ่งเกี่ยวกับรัฐหรือการเมืองหรือไม่ หรือการที่ยุคสมัยต่อมา กรณีสมเด็จพระพนรัตน์ เข้าไปทูลขอชีวิตมหาเสนาอำมาตย์ แก่พระนเรศวร ไม่เกี่ยวกับการเมือง หรือการบริหารรัฐ หรือการที่รัฐใช้แนวคิด “ทศพิธราชธรรม-จักรวรรดิธรรม” มาเป็นกรอบคิดในการส่งเสริมสร้างภาพลักษณ์ของความเป็นผู้นำที่มีธรรม ให้ผู้ปกครองมีสิทธิอันชอบธรรมในการปกครอง และใช้พระภิกษุสงฆ์ทั่วประเทศเป็นฐานในการค้ำยันตัวเอง ผ่านการสื่อสาร “ผู้ทรงธรรม” ควรกตัญญูทดแทน หรือการที่นักการเมือง (รัฐ) ใช้พระและวัดกว่า 4 หมื่นวัดทั่วประเทศ (จำนวนวัด 41,310 : กองพุทธสถาน, สำนักงานศาสนสมบัติ, เมื่อ 31 มกราคม 2562) เป็นฐานมวลชนในการได้มาซึ่งคะแนนเสียงผ่านการเลือกตั้ง พระจึงมีฐานะเป็นหัวคะแนนที่ดีนี้เอง เพียงแต่ไม่มีสิทธิออกคะแนนกบัตรในบริบทการเมืองไทย สำนักงานพระพุทธศาสนาจึงไม่ควร “มโน” ด้วยการเอา “ยันต์” กันผีที่ชื่อว่า “พระสงฆ์ห้ามยุ่งเกี่ยวทางการเมือง” มาเป็น มาเครื่องมือของรัฐ ในการ “คุกคาม” หรือ “ป้องปราบ” ควบคุมพวกที่เห็นต่าง หรือมีทัศนคติที่แตกต่าง ผักฝ้ายที่ย้อนทวนกับตัวเอง แปลได้หรือไม่ว่า การเมืองเป็นเรื่องผลประโยชน์ ใครที่มีพฤติกรรมไปแย่งชิงผลประโยชน์ที่กลุ่มใหญ่ในนามรัฐได้อยู่ หรือแบ่งผลประโยชน์ หรือพูดเรื่องที่ตัวเองเสียประโยชน์ เป็นสิ่งไม่ควรทำ และจะถูกปราบและล้อมปราบอย่างนั้นหรือไม่ ?

ภาพประกอบ 5 พระที่ปรากฏในภาพทั้ง สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภะ) ครูบาศรีวิชัย พุทธิอิสระ ธรรมโย ล้วนเกี่ยวเนื่องกับการเมือง/รัฐ ทั้งทางตรงและทางอ้อมในบริบทของประวัติศาสตร์ไทย (ภาพ ออนไลน์ 8 สิงหาคม 2562)

สรุปสัปดาห์

เนื่องจากได้มีหนังสือจากสำนักงานพระพุทธศาสนาส่งมายังหน่วยจัดสัมมนาในเรื่อง “พระสงฆ์กับการเมือง” เข้าทำนองว่า “อาจเข้าข่ายผิดคำสั่งมหาเถรสมาคม” จึงต้องมาทบทวนว่า แนวทางดังกล่าวมีความหมายเป็นการกำกับหรือมาตรการของการจัดงาน เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมหรือองค์กรหรือไม่? จากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับรัฐยุคเก่าในประเทศเพื่อนบ้านถูกเปลี่ยนแปลงโดยประเทศเจ้าอาณานิคม พุทธศาสนาและพระสงฆ์ต่างเผชิญกับวิกฤตความขัดแย้งทางการเมืองร่วมกับประชาชนในเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชาติ การปฏิรูปสู่รัฐสมัยใหม่เริ่มขึ้นเมื่อสยามเผชิญอิทธิพลลัทธิล่าอาณานิคมยุโรป โดยรัชกาลที่ 4 (พ.ศ.2394-2411) ขณะที่ทรงผนวชเป็น “วชิรญาณภิกขุ” (27 พรรษา/พ.ศ.2367-2394) ได้ก่อตั้งคณะสงฆ์นิกายใหม่คือ “ธรรมยุติกนิกาย” (คณะสงฆ์กลุ่มเดิมเรียกว่า “มหานิกาย”) และทรงสร้างปรัชญาการปกครองแบบรัฐสมัยใหม่ ผ่านการตีความพุทธศาสนา สร้างแนวคิด “อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ” ที่ถือว่าผู้ปกครองเป็นผู้ปกครองได้โดยความยินยอมของผู้ใต้ปกครอง และต้องปกครองโดยธรรมเพื่อความผาสุกแห่งมหาชนชาวสยาม มหาภคัตริย์ไม่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมก็ถูกถอดถอนได้ ถือเป็นความคิดใหม่ในสมัยนั้น (พระไพศาล วิสาโล, 2546) จากข้อสรุปไม่มีหลักการใดที่ห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง แต่ภาพสะท้อนที่เห็นชัดเจนคือพระสงฆ์ตกเป็นเครื่องมือทางการเมืองของรัฐ ดังกรณี นรินทร์ ภาสิต (พ.ศ.2417-2493) ที่ถูกนิยามว่าเป็น “คนขวางโลก-จอมขบถ” ผู้เคยเขียนจดหมายไปตำ จอมพล ป. พิบูลสงคราม “*มึงต้องลาออกจากนายกรัฐมนตรีเดี๋ยวนี้...*” (ศักดิ์นา ฉัตรกุล ณ อยุธยา, 2536) มีพฤติกรรมต่อต้านอำนาจรัฐ และศาสนา ผู้เสนอแนวคิด “พุทธบริษัท 4” ต้องครอบงำโดยการบวชลูกสาวสองคน นางสาวสาระ และนางสาวจงดี ให้เป็นสามเณรี จึงเป็นที่มาของ ประกาศ ห้ามพระเณรไม่ให้บวชหญิงเป็นบรรพชิต เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2471 (ประกาศซ้ำในนามมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ 27/2557 ให้ออกประกาศ มหาเถรสมาคม เรื่อง การห้ามบวชสตรี เป็นสามเณรี สิกขมานาและภิกษุณีโดยให้ถือปฏิบัติตามประกาศห้ามพระเณรบวชหญิงเป็นบรรพชิต พ.ศ.2471) โดย กรมหลวงชินวราวุฒินันท์ (พ.ศ. 2402 - 2480) สมเด็จพระสังฆราชไทยองค์ที่ 11 นัยหนึ่งเพื่อการบริหาร อีกนัยหนึ่งรัฐโดยกฎหมายผ่านคณะสงฆ์ จึงกลายเป็นเครื่องมือแห่งรัฐในอีกรูปแบบหนึ่งในขณะนั้น ผลคือ “สามเณรี” ถูกจับสึก ตัดคุก ดังนั้นการออกคำสั่งห้ามพระสงฆ์ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง จึงมีนัยยะตามทฤษฎีสมคบคิด (conspiracy theory) แปลว่าพวกที่ได้ประโยชน์ กับกลุ่มสนับสนุนได้ประโยชน์ ก็สมคบกันทำเพื่อให้ตัวเองได้ประโยชน์ต่อไป การสร้าง “มายาคติ” ว่าด้วยความเชื่อต่อสิ่งเชื่อ พฤติกรรมที่จะไม่กระทบอำนาจรัฐถูกปกป้อง แต่ถ้าเป็นตรงกันข้ามจะถูกคุกคามแทรกแซง ในทางกลับกันการที่พระสงฆ์ทำหน้าที่สนับสนุนอุดมการณ์รัฐ เช่น การเทศนาปลุกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์แก่ประชาชน ย่อมไม่ถือว่า “ยุ่งเกี่ยวกับการเมือง” ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์กับรัฐไทย ถูกกำหนดโดยชนชั้นปกครอง รัฐร่วมกับพระสงฆ์ระดับสูง ที่เป็นเครือข่ายและได้ประโยชน์จากชนชั้นปกครอง โดยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับศูนย์กลางอำนาจรัฐมาตลอดเสมอมา รูปแบบความสัมพันธ์จึงมีพัฒนาการมาในทางที่คณะสงฆ์ต้องพึ่งพาการอุปถัมภ์จากรัฐและเป็นกลไกอำนาจรัฐมากขึ้นโดยลำดับ ใช้พระได้ ควบคุมพระได้ แต่พอพระจะพูดการเมือง “ย่อนหรือแย้ง” หรือทำให้พระรับรู้ มีความรู้เรื่องการเมืองบ้าง ทั้งที่เป็นเรื่องใกล้ตัว เพื่อประโยชน์ในการแนะนำคน สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่คนได้บ้าง และจะเป็นประโยชน์กับประเทศบ้าง ผ่านงานสัมมนาที่จัดขึ้น กลับว่า “พระไม่ควรยุ่งเกี่ยวกับเรื่องการเมือง” เป็นตรรกะที่ย่อนแย้งดีไหม? การห้าม และการยุ่ง เท่าที่วิเคราะห์ได้จึงมีผลเพียงแคใครได้ประโยชน์ในบริบทของประวัติศาสตร์ศาสนาและการเมืองไทยอย่างนั้นไหม?

เอกสารอ้างอิง

เกียรติศักดิ์ บังเพลิง. (2561). พระครูโพนสะเม็ก : ตัวตนทางประวัติศาสตร์และบทบาททางพุทธศาสนากับ

- สังคมการเมือง. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 9 (2) (กรกฎาคม-ธันวาคม 2561) : 131-142.
- ชาญคณิต อารณ. (2555). *สัญลักษณ์ในหน้าบันวิหารและอุโบสถสมัยกรุงศรีอยุธยา : การเมืองวัฒนธรรมในสังคมล้านนา พ.ศ. 2463 – 2477. วารสารวิจัยศิลป. 3 (1) มกราคม-มิถุนายน 2555 : 91-118.*
- เบญจมา มังคะพะฤกษ์ (2008). “การสื่อสารทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย : กรณีศึกษาพระธรรมวิสุทธิมงคล (หลวงตามหาบัว ญาณสัมปันโน) พ.ศ. 2544-2548”. *ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สื่อมวลชน).* คณะวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญญนุช อธิภัทท์ภาคิน. (2561). “การสื่อสารทางการเมืองของพระราชธรรมนิเทศ (พระพยอม กัลยาโณ). ศึกษาในห้วงวิกฤติทางการเมืองปี พ.ศ. 2548-2558”. *ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สื่อสารการเมือง).* วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก.
- ธนากร พันธุ์ระ, อังกร หงส์คณานุเคราะห์. (2557). “การศึกษาความสัมพันธ์ของความเชื่อทางศาสนา กับโครงสร้างอำนาจการเมืองไทย กรณีศึกษา คำสอนของพระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี)” *สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 40 (1) : 19-33.*
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2561). การเมืองไทยสมัยพระนารายณ์. กรุงเทพฯ : มติชน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2562). พระกับการเมือง
- พลอย ธรรมมาภิรานนท์. (2018). การเมืองในสมัยพระนารายณ์: ความขัดแย้ง ฝรั่งเศส และผั่งล้มเจ้า. ออนไลน์ <https://www.the101.world/politics-in-the-reign-of-king-narai/>
- พระมหาพรหมชา ธรรมมหาโส. (2557). แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 21 (3) กันยายน-ธันวาคม 2557 : 29-54.
- พระสุธีวีรบัณฑิต และคณะ. (2561). รัฐกับศาสนา : ศีลธรรม อำนาจ และอิสรภาพ ความขัดกันภายใต้ความเป็นอื่น ความรุนแรงจากรัฐสู่ศาสนา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. 7 (2) มิถุนายน-กันยายน 2561 : 273-292.
- พระมหาพรหมชา ธรรมมหาโส (2557) *แนวโน้มบทบาทพระสงฆ์กับการเมืองไทยในสองทศวรรษหน้า.* รายงานการวิจัย , ศูนย์พุทธศาสนศึกษา : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม).*(2553), นนทบุรี : ศรีปัญญา.
- พระระพิน พุทธิสาร. (2554). ความรุนแรงครั้งพุทธกาล : กรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยวงศ์. *สารนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุสิตบัณฑิต (พระพุทธศาสนา).* บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2546). *พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต.* กรุงเทพฯ : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วุฒินันท์ กันทะเตียน. (2541). “พระสงฆ์กับการเมือง : แนวคิดและบทบาทในสังคมไทยปัจจุบัน วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ) บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิศรุต บวงสรวง. (2557). ก่อนจะมาเป็น “ธัมมิกสังคมนิยมแบบเผด็จการ” : การเคลื่อนไหวทางความคิดของพุทธศาสนิกชน ในทศวรรษ 2490 - พ.ศ. 2509, วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 1 (1) เมษายน-กันยายน 2557 : 209-261
- วิศรุต บวงสรวง (2561) กิตติวุฒโฒภิกขุบนเส้นทางสู่ 6 ตุลาฯ. ออนไลน์ : <https://prachatai.com/journal/2018/10/79079>, สืบค้น 8 สิงหาคม 2562.
- สมภาร พรหมทา. (2552). พระสงฆ์กับการเมือง. วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ปีที่ 16 (3) กันยายน-ธันวาคม 2552 : 1-2.

- สุรพล สุยะพรหม, นันทนา นันทวโรภาส, (2562). การสื่อสารทางการเมืองของพระเทพปฏิภาณวาที (เจ้าคุณพิพิธ) : ศึกษาในช่วงเวลา พ.ศ. 2540-2560. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์*. 6 (5) (กรกฎาคม 2562) : 2501-2518.
- สุรพศ ทวีศักดิ์.(2561). *รัฐกับศาสนา : ศีลธรรม อำนาจ และอิสรภาพ*. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์สยามปริทรรศน์
- สุรพศ ทวีศักดิ์. (2554). ความคิดทางจริยธรรมกับการเลือกฝ่ายทางการเมืองของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*. 18 (3) พฤษภาคม-สิงหาคม : 29-54.
- สุภัคชญา โลกิตสถาพร. (2559). การสื่อสารทางการเมืองของพระไพศาล วิสาโล. : ศึกษาในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2526-2558” .*ดุสิตนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สื่อสารการเมือง)*. วิทยาลัยสื่อสารการเมือง มหาวิทยาลัยเกริก.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2562). “พระอาจารย์ธรรมโชติ” หายไปไหนหลังบางระจันแตก ตามรอยตำนานไปหาคำตอบ. *ศิลปวัฒนธรรม Online* : https://www.silpa-mag.com/history/article_21045 วันอังคารที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ.2562
- อภิญา ฉัตรช่อฟ้า. (2562) *การสื่อสารทางการเมืองเพื่อสถานะภิกษุณีในประเทศไทย : ศึกษากรณีภิกษุณีธัมมันทา*” *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*. 8 (1) มกราคม-มีนาคม 2562 : 214-225.
- Eugene Ford. (2017). *Cold War Monks: Buddhism and America’s Secret Strategy in Southeast Asia*. Yale University Press.